

Проектът „Модернизиране на професионалното образование и обучение“ в България: изводи от ранния етап на изпълнение

Междинна оценка 1 – Качество и съответствие на образованието с пазара на труда: Професионално образование и обучение

Общ преглед

Този документ представя обобщение на междинната оценка на ОИСП на проекта „Модернизиране на професионалното образование и обучение“ (ПОО) в България (2023-2029 г.), проведена в рамките на Споразумението за многогодишна подкрепа за изпълнението на Плана за оценка на Програма „Образование“. Проектът разглежда ПОО като ключов лост за укрепване на човешкия капитал и за подкрепа на трансформацията на България към по-дигитална, иновативна и ориентирана към умения икономика. Проектът има за цел да подобри качеството и приложимостта на ПОО чрез засилване на структурираното сътрудничество с представители на пазара на труда на системно ниво и местните партньорства с работодателите на училищно ниво. Оценката се фокусира главно върху предоставянето на начално ПОО и разглежда четири ключови дейности по проекта:

- Дейност 1: Разработване и прилагане на нов Списък на професиите за професионално образование и обучение (СППОО), Държавни образователни стандарти (ДОС), учебни планове и програми, национални изпитни програми вкл. междусекторни, по определени сектори и др., чрез използване на Секторни съвети на уменията (ССУ) за съвместна работа между училища и други доставчици на ПОО, бизнеса и др.
- Дейност 2: Въвеждане на компетентностни профили на учители и преподаватели по професионална подготовка и обучението им по специфични за професията умения.
- Дейност 5: Участие в обучения на преподаватели по професионална подготовка, включително от бизнеса, науката, публичния и неправителствения сектор (т. нар. учители-практици, външни практики или външни експерти) за включването им в ПОО.

- Дейност 8: Допълнителна професионална подготовка чрез подкрепа за учебни предприятия и допълнителни практики в реална работна среда.

Проектът се изпълнява по Програма „Образование“ 2021-2027 г., финансирана от Европейския социален фонд плюс и националния бюджет. Междинната оценка има за цел да подпомогне Изпълнителната агенция по програма „Образование“, Министерството на образованието и науката и проектните екипи за по-добро постигане на планираните подобрения на системно и училищно ниво в съответствието с пазара на труда.

Оценката използва смесен методологичен подход, включително анализ на проектната документация и резултатите от дейностите; онлайн анкета сред членовете на секторните съвети по умения (ССУ); полуструктурирани интервюта със служители от Министерство на науката и образованието (МОН) и Националната агенция за професионално образование и обучение (НАПОО), както и представители на бизнес асоциации и синдикати; фокус групи със ССУ; и посещения на място в три училища, предлагащи професионално образование и обучение. Оценките на ОИСР следват реалистичен подход, като докладват за това какво работи, за кого, в какъв контекст и как. Констатациите са организирани според шест критерия (вижте по-долу), като в междинна оценка фокусът е върху ранните признаци за това как напредва прилагането в тези области, а не върху дългосрочните резултати.

Ключови констатации по критерии за оценка

Уместност: *Модернизацията на ПОО* отговаря на критичната необходимост от укрепване на връзките между ПОО и пазара на труда чрез въвеждане на механизми за сътрудничество като ССУ, учители-практици и разширяване на 240-часовите ученически практики. Тези механизми са в съответствие с общата цел на проекта за подобряване на уместността на ПОО. Тези инициативи насърчават сътрудничеството на системно и училищно ниво и обикновено се основават на силни лични мрежи и индивидуална експертиза. Въпреки това, те са в по-малка степен информирани от систематично използване на данни и анализи за пазара на труда, което може да ограничи тяхното въздействие. Адресирането на пропуските в данните за пазара на труда и засилването на интеграцията и координацията на съществуващата информация за уменията биха могли да осигурят по-стабилна доказателствена база за сътрудничество и вземане на решения. Мониторингът на проекта е до голяма степен фокусиран върху проследяването на дейностите, а не върху резултатите от проекта; докато това подпомага проследяването на напредъка по изпълнението, то ограничава възможностите за учене от изпълнението и адаптиране на интервенциите.

Съгласуваност: Паралелното преразглеждане на Списъка с професии, Държавните образователни стандарти, националните изпитни програми и учебните програми е обещаваща стъпка към по-съгласувани пътища за професионално образование и обучение (ПОО) и по-силно съответствие с нуждите на пазара на труда. Проектът е в добро съответствие с националните и европейските приоритети, които например наблягат на адаптивността към пазара на труда и обучението на работното място. Той също така допълва други инициативи за ПОО по Програма „Образование“, като осигурява реформа на системно ниво в сравнение с регионалния и секторния фокус на Центровете за високи постижения в ПОО и местния фокус на процедурата за „Развитие на дуалната система на обучение в ПОО“.

Добавена стойност на Европейския съюз: Заинтересованите страни последователно съобщават, че мащабът и темпото на реформите – особено едновременното преразглеждане на 150 стандарта и списъка с професии – не биха били възможни без подкрепата на ЕС. Финансирането по линия на ESF+ позволи междунституционална

координация и ускори процесите отвъд обичайното, което националните бюджети позволяват, допълвайки вътрешните програми, фокусирани върху инфраструктурата за професионално образование и обучение и ученическите практики.

Ефективност: Проектът показва ранни признаци на ефективност, където реформата и дизайнът на внедряването са насърчили съгласуваността и партньорството между множество заинтересовани страни (напр. преразглеждане на списъка с професии) и чрез разширяване на обучението на работното място чрез 240-часови стажове за ученици. В същото време, кратките срокове са оставили ограничени възможности за проучвания и консултации с експерти от индустрията, което изглежда е ограничило качеството на проектите на държавните образователни стандарти. Освен това, процесите на преглед на новите профили на учителските компетентности и учебните програми са по-малко всеобхватни в сравнение с тези за държавните образователни стандарти, което поражда опасения относно степента на тяхното съответствие с реалностите на пазара на труда и практическата им приложимост. На училищно ниво инициативите за засилване на сътрудничеството са посрещнати с ентузиазъм от персонала, но липсата на ясни насоки относно предвидените роли и цели води до непоследователно внедряване, което вероятно ще доведе до променливи ползи за учениците.

Ефикасност: Секторните съвети за умения (ССУ) се възползват от присъщата мотивация на секторните експерти, като много от тях допринасят доброволно с времето си – ефективен начин за мобилизиране на недостатъчно използван социален капитал. И обратно, някои процеси са били неефективни: обществените поръчки за експертни екипи за изготвяне на стандартите са били бавни и обременяващи, което е възпрепятствало участието на професионалисти и практики от индустрията. Кратките срокове за изготвяне на стандартите и участието на ССУ в напреднал етап на изготвяне са увеличили разходите за преработването им. Усилията на служителите в МОН и НАПОО за координиране и подкрепа на мащабните реформени инициативи са впечатляващи, въпреки че институционалният капацитет е бил силно натоварен.

Устойчивост: ССУ се ползват със силна подкрепа, но дългосрочната им жизнеспособност зависи от бъдещи модели на възлагане, които да гарантират независимост и предвидимо участие. Поддържането на актуални Държавни образователни стандарти ще изисква привличане на повече представители на бизнеса и прилагане на реалистични срокове. 240-часовите ученически практики са високо оценени от училищата и учениците, но предоставянето на финансови стимули за учениците зависи от финансирането от ЕС и поради това към момента е ограничено във времето.

Уроци и препоръки

Въз основа на ключовите констатации и на международни доказателства, ОИСР определя осем препоръки за засилване на прилагането на модернизацията на професионалното образование и обучение (ПОО) и увеличаване на нейния ефект върху адаптивността на пазара на труда, включително чрез възможни мерки за следващия програмен период:

1. България би могла да **институционализира Секторните съвети на уменията** чрез създаване на ясна правна рамка, гъвкави модели на договаряне и опростени процедури за подбор.
2. МОН и НАПОО биха могли да **подобрят бъдещите преразглеждания на държавните образователни стандарти**, като улеснят участието на представители на бизнеса, удължат сроковете и включат ССУ на по-ранен етап.
3. България би могла да **засили осигуряването на качество при разработването на програми и квалификации за ПОО** чрез въвеждане на общи стандарти за съдържание и минимални изисквания за използването на данни. Тези усилия биха могли да бъдат

- интегрирани в следващия програмен период.
4. МОН би могло да въведе **ясен, поетапен процес за преглед на компетентностните профили на учителите и цялостен план за тяхното прилагане**, обхващащ първоначалната подготовка на учители и продължаващото професионално развитие. Тези усилия биха могли да бъдат интегрирани в следващия програмен период.
 5. МОН би могло да **уточни състава на екипите за разработване на учебни програми, да засили практическата подкрепа и да въведе многоетапен процес на преглед**.
 6. МОН би могло **да предостави допълнителни насоки на училищата относно добри практики за сътрудничество с външни експерти** от бизнеса и неправителствените организации (НПО).
 7. България би могла **да проучи устойчиви модели за 240-часовите ученически практики**, включително нови подходи към финансирането, времевото планиране и привличането на приемащи организации.
 8. Изпълнителната агенция би могла **допълнително да засили мониторинга по проекта**, като гарантира, че проектният въпросник в пълна степен обхваща данни, ориентирани към резултатите, и че всички индикатори подпомагат съпоставимостта.

Допълнителна информация

Това обобщение се основава на констатациите, публикувани в ОИСП (2026), *Проектът „Модернизиране на професионалното образование и обучение“ в България: изводи от ранното изпълнение*. Пълният доклад е достъпен чрез QR кода по-долу, както и на адрес <https://doi.org/10.1787/ad5ceddc-en>.

Докладът е резултат от подкрепата на ОИСП за оценяване, предоставена в рамките на Споразумението за многогодишна подкрепа за изпълнението на Плана за оценка на Програма „Образование“ 2021–2027 между Министерството на образованието и науката на Република България, Изпълнителна агенция „Програма „Образование““ и ОИСП. В рамките на това споразумение ОИСП ще проведе поредица от междинни и окончателни оценки на инициативи в пет ключови тематични области: 1) приобщаващо образование, 2) интеграция на маргинализирани общности, 3) дигитализация и обучение, основано на компетентности, и 5) висше образование.

За повече информация относно доклада или подкрепата на ОИСП за България, моля, свържете се schrista.rawkins@oecd.org или zhasmin.avetisyan@oecd.org.

